

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України

Департамент культури ВО КМР (КМДА)

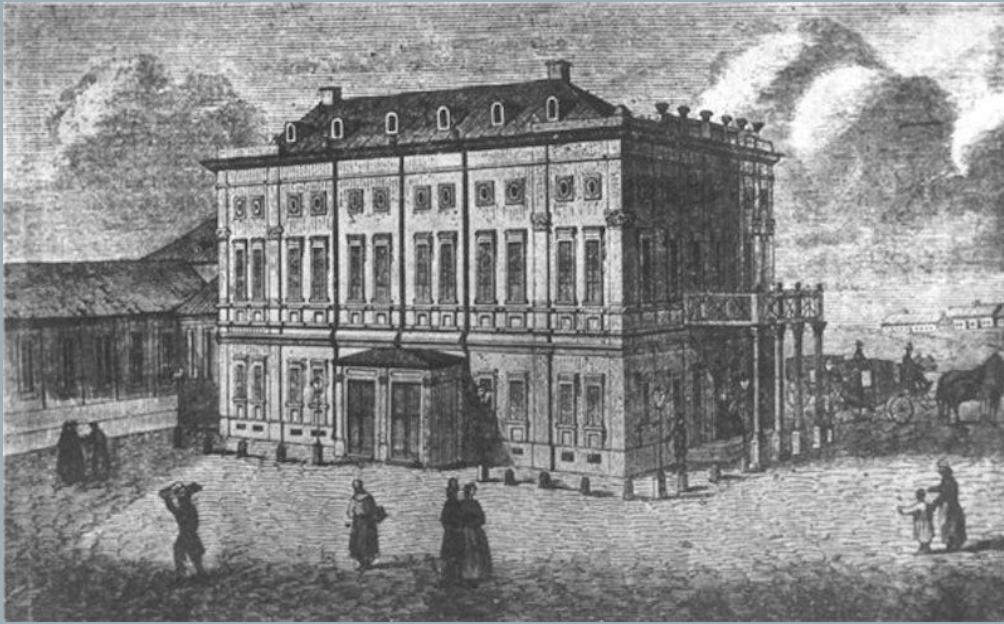
Музей історії Десятинної церкви

Городской оперный театр.

Théâtre de l'opéra.

Київ музичний
(друга половина XIX – початок XX ст.)
До Дня Києва

1

№ 188. Кієвъ — Kiev

Театръ Бергоньє. — Théâtre Bergonier.

Изданіе Фотографа Л. Маркова, Крещатики № 6.

2

Кінець XIX – початок XX ст. був періодом активного економічного та територіального зростання Києва. У цей час Київ, який пережив кілька будівельних бумів, перетворився не тільки на великий економічний центр, а й на місто, яке за розвитком культурного життя стояло в ряду з розвиненими західноєвропейськими містами. У культурі міста на зламі XIX–XX ст. порівняно швидко відбувалися зміни, які свідчили про зростання духовних потреб населення, кількість якого стрімко збільшувалася. Безпосередній поштовх до розвитку музичної культури дав український театр, який у 70–80-х роках позаминулого століття досягнув високого професіоналізму. Діяльність музично-театральних труп на чолі з Марком Кропивницьким, Миколою Садовським, Михайлом Старицьким, Панасом Саксаганським, Іваном Карпенком-Карим, Марією Заньковецькою замінила певною мірою відсутній у той час український оперний театр. Концертне життя Києва кінця XIX – початку XX ст. було доволі насиченим. Більшість театрів та концертних залів розташовувалися на території Старого міста та Липок. Мський театр (іл. 1), театр Бергоньє (іл. 2), театр «Соловцов» (іл. 3).

У 1902 році відкрилися два народні будинки – Троїцький (вул. Велика Васильківська) та Лук'янівський (вул. Дегтярівська) з глядацькими залами на 1000 і 600 місць відповідно (іл. 4, 5). У Троїцькому народному будинку в 1902–1907 роках виступала оперна трупа Михайла Бородая. У 1907–1917 роках тут містився театр Миколи Садровського, чільне місце в репертуарі якого охоплювали музично-драматичні твори відомих українських композиторів.

3

4

5

6

7

8

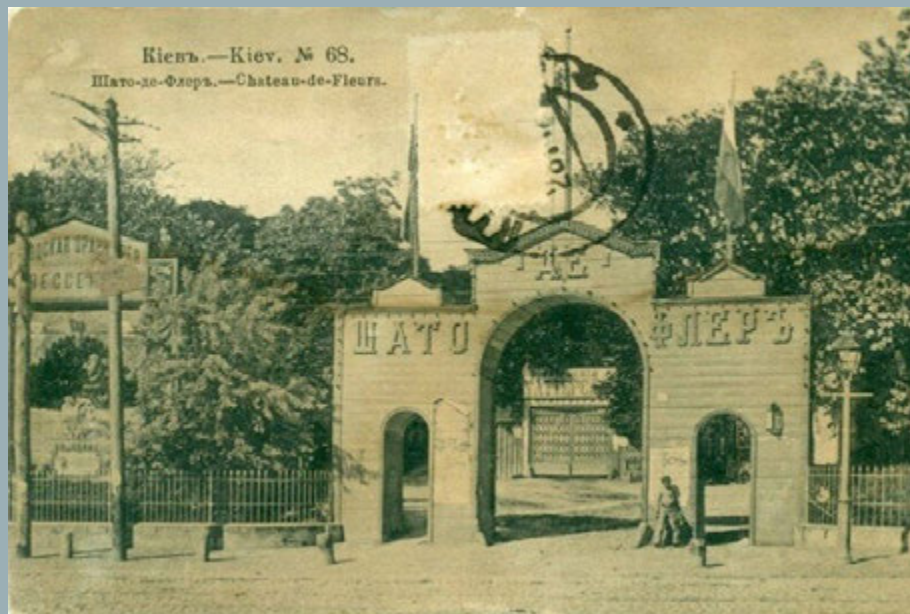

З великим успіхом виконували сольні партії майстри оперної сцени Марія Литвиненко (за чоловіком Вольгемут) (1892–1966) (іл 6), Микола Садорвський (1856–1933) (іл 7), Олена Петляш (1890–1971) та інші співаки (іл 8).

9

10

11

12

Теплої пори регулярно відбувалися концерти в саду Купецького зібрання (іл 9, 10), міському парку Цато-де-Флер (іл 11), парку «Ермітаж» на Трухановому острові (іл 12).

Постійна оперна трупа була організована в Києві
влітку 1867 року. Вона працювала в приміщенні
Міського театру, збудованого 1856 року за проєктом
архітектора Івана Шрома. Перший сезон відкрили
оперою Олексія Верстовського «Аскольдова могила»,
прем'єра якої відбулася 27 жовтня (8 листопада)
1867 року. У 1865–1866 роках у Києві успішно
гастролювали італійські оперні трупи, які користувалися
великою популярністю. Але надалі зі сцени звучала

14

13

російська мова й глядачам демонстрували репертуар виключно російських

композиторів: Петра Чайковського, Сергія Рахманінова, Миколи Римського-Корсакова. Вдавалося ставити і європейську

класику, але в перекладі російською мовою – опери «Севільський цирульник» Джузепе Россіні, «Весілля Фігаро» Вольфганга Амадея Моцарта, «Чарівний стрілець» Карла Вебера, «Лючія ді Ламмермур» Гаetano Дніцетті, твори Джузепе Верді, який став улюбленим композитором киян. Лише в 1874 році в Києві вперше поставили українську оперу – «Різдвяна ніч» Миколи Лисенка (за режисурою українського письменника, драматурга Михайла Старицького). У 1896 році театр згорів, і на період, протягом якого будували нове приміщення, одним із центрів музичного життя міста стало Літературно-артистичне товариство, яке діяло впродовж 1895–1905 років. Товариство містилося в невеликому приміщенні на вул. Рогондинській, 1, а пізніше перемістилося на Хрещатик, 15 (іл. 13). Протягом дев'яти років його очолював відомий культурний і громадський діяч, академік архітектури Володимир Николаєв (1847–1911) (іл. 14).

Товариство організовувало симфонічні концерти, вечори камерної музики та літературно-музичні вечори. Натхненником, організатором та виконавцем багатьох музично-артистичних заходів був композитор, диригент та активний громадський діяч Микола Лисенко. У залі Товариства виступали Михайло Старицький (1840–1904) (іл 15) – автор лібрето до опер Лисенка «Гаркуша», «Чорноморці», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба», «Утоплена»; Антоніна Нежданова (1873–1950) (іл 16) – виконавиця зарубіжної класики та народних пісень; Федір Шаляпін (1873–1938) (іл 17), у репертуарі якого були твори Миколи Лисенка, Петра Нещинського, Артемія Веделя, пісні на слова Тараса Шевченка («Заповіт», «Реде та стопне Дніпр широкий»). Протягом 1898–1901 років на тому місці, де стояв знищений пожежею міський театр, було споруджено оперний театр за проєктом Віктора Цфетера, що здобув першу премію на всесвітньому конкурсі (іл 18).

Театр відкрився в 1901 році оперою Михайла Глинки «Життя за царя». З великим успіхом на сцені Київської опери виступали видатні оперні співаки Олена Петляш (1890–1971) (іл. 19), Зінаїда Рибчинська (1885–1964) (іл. 20), Олександр Каченовський (1884–1935) (іл. 21), Оскар Каміонський (1869–1917) (іл. 22) та інші.

Визначною подією в музичному житті Києва кінця XIX ст. було заснування 1863 року відділення Імператорського російського музичного товариства (ІРМТ). У січні 1868 року на його основі відкрилося Київське музичне училище. У 1873–1874 роках за проєктом архітектора Олександра Шиле для нього було споруджено будівлю неподалік Хрещатика (іл. 23).

23

20

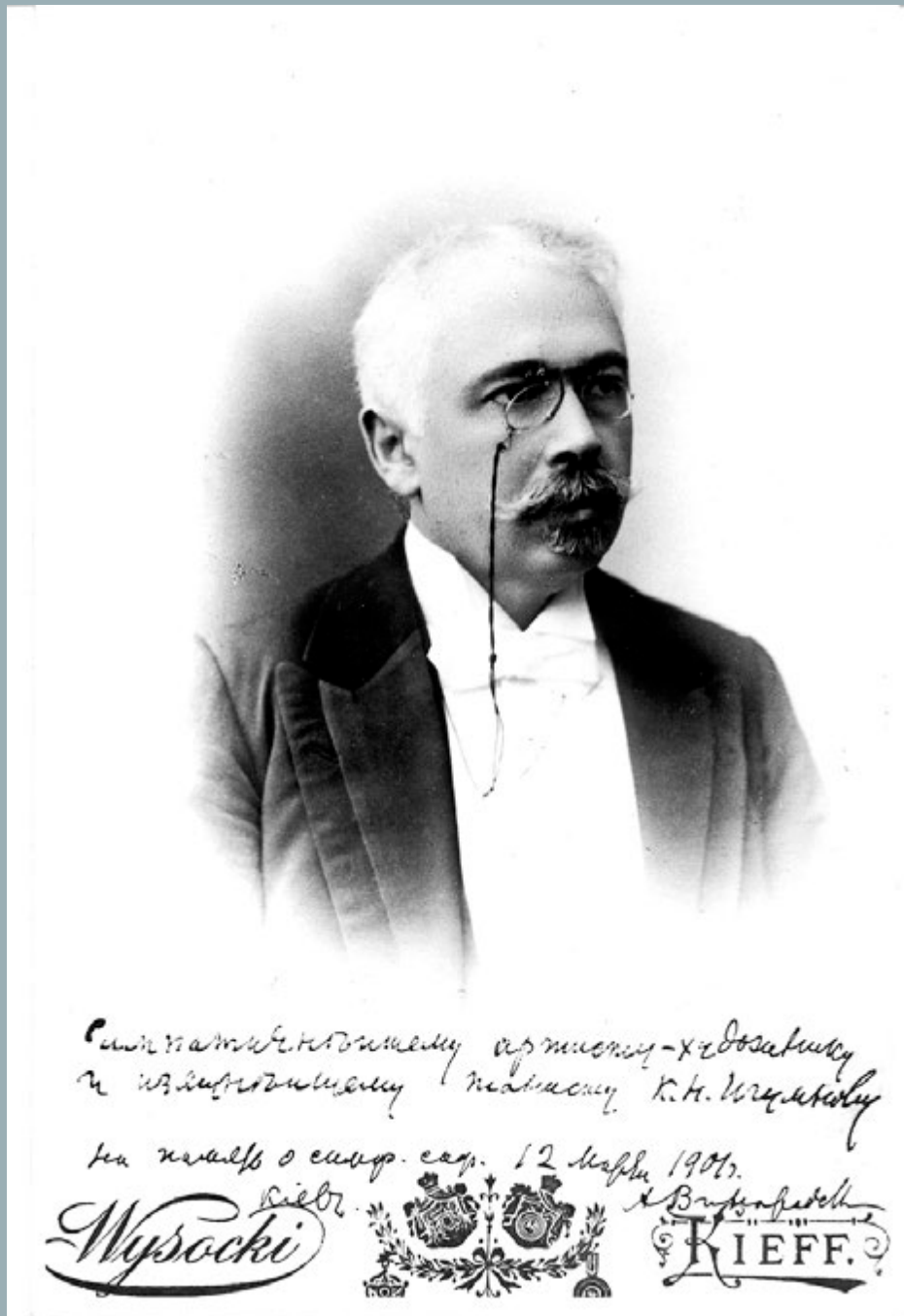
19

21

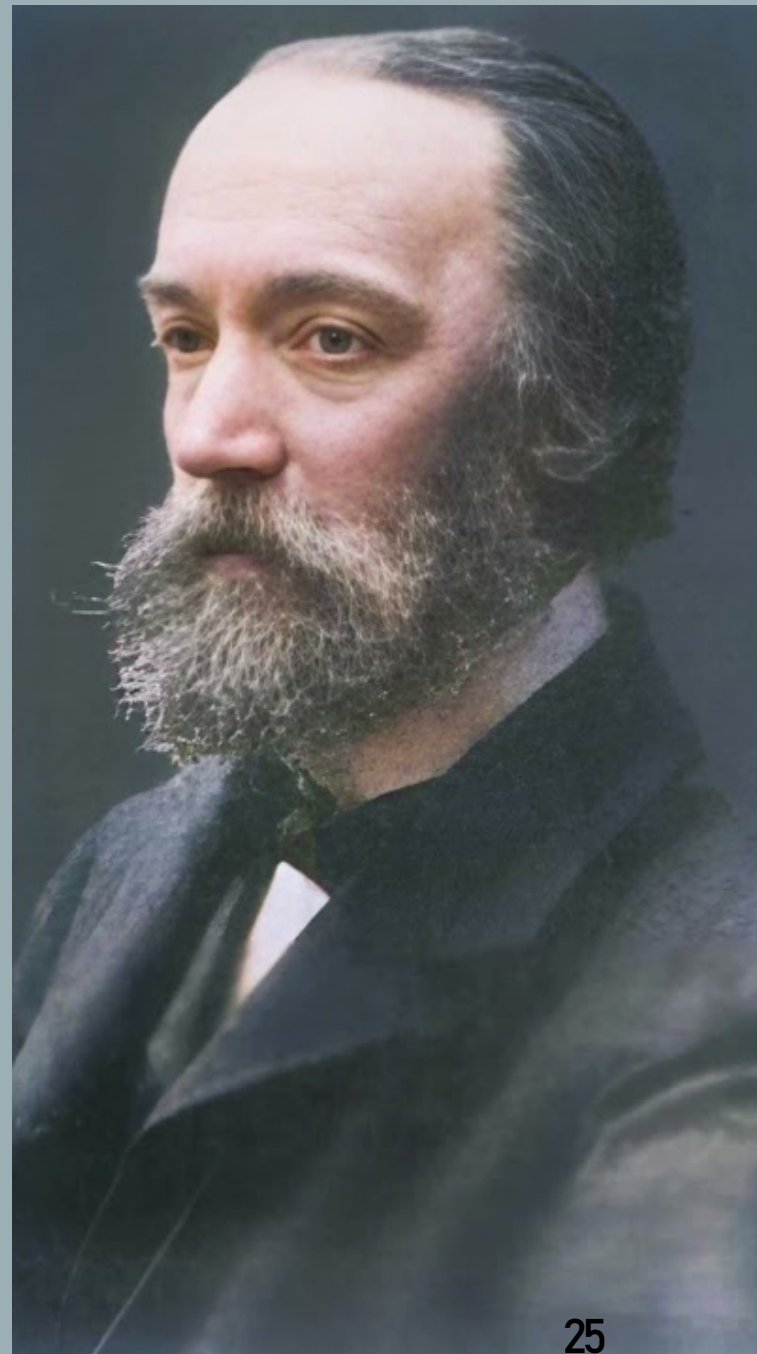

22

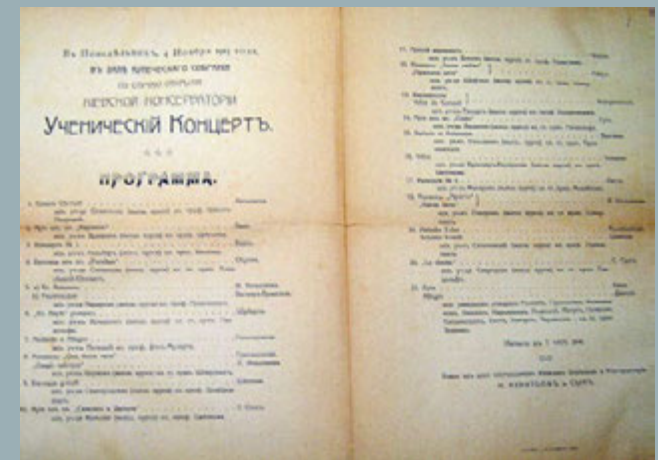

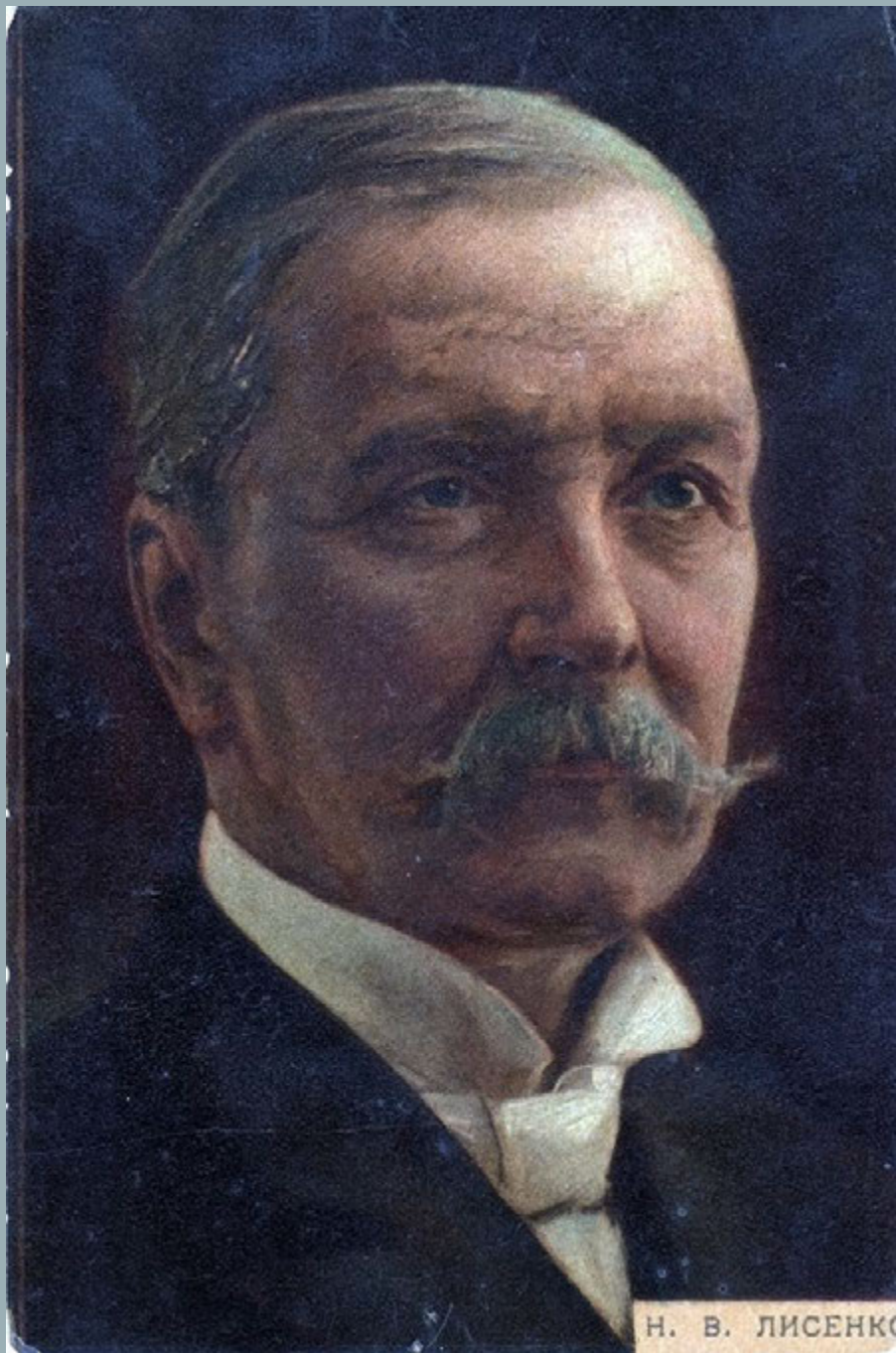
24

25

Від 1888 року членом дирекції Товариства був диригент і композитор Олександр Виноградський (1855–1912) (іл. 24). Він обіймав посади завідувача музичної частини та керівника симфонічних концертів. Тодішня музична спільнота відзначала, що навчальний процес у цьому закладі відповідає високим критеріям консерваторської освіти, і наполягала на реорганізації училища на консерваторію. Проте лише 1913 року, за ініціативи та активної участі видатного піаніста, композитора, педагога Володимира Пухальського (1848–1933) (іл. 25), музичне училище отримало статус консерваторії (нині Національна музична академія України). Він став її першим ректором.

М. В. ЛИСЕНКО

26

Однією з найвидатніших постатей кийвського музичного середовища був Микола Лисенко (1842–1912) (іл 26) – видатний музикант, композитор, основоположник національної школи в українській класичній музиці, дослідник української традиційної музики. За тривале творче життя (понад пів століття) він написав сотні творів, виступав як піаніст і диригент, займався педагогічною працею, збирав і досліджував фольклор, вів широку музично-громадську діяльність. М. Лисенко започаткував та розвинув усі музичні жанри: оперний, симфонічний, кантатно-ораторіальний, хоровий, камерно-вокальний і камерно-інструментальний. У багатьох із них він досягнув справжніх художніх вершин.

Лисенко все життя мріяв, щоб обдарована молодь з народу дістала можливість здобути спеціальну вищу музичну освіту. У 1904 році він заснував у Києві

27

Музично-драматичну школу і керував нею до самої смерті. Вона містилася в будинку на Великій Подвальній, 15 (нині Ярославів Вал) (іл 27).

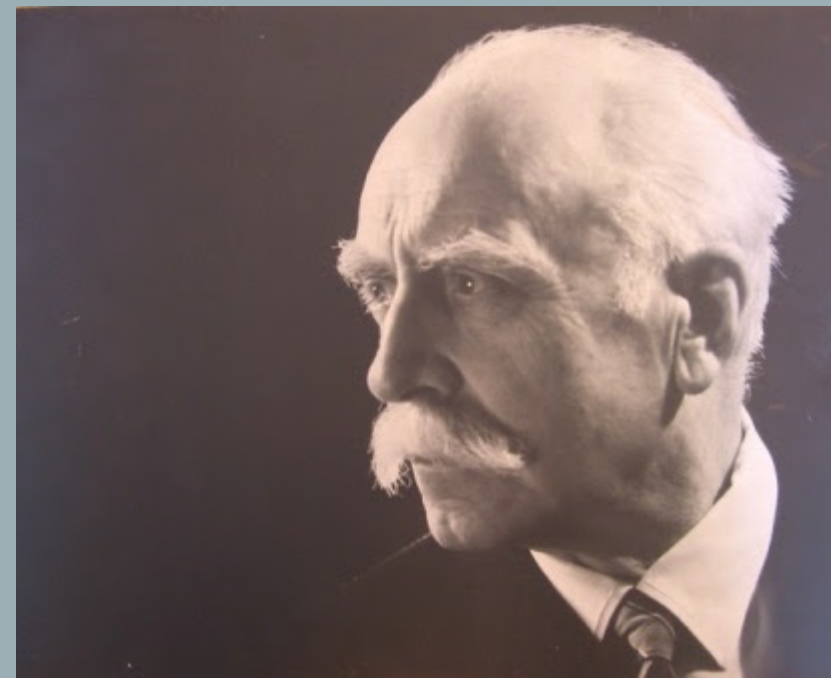
30

31

Школа готувала диригентів, хормейстерів, виконавців гри на народних інструментах, співаків, режисерів, акторів. Зі стін цього навчального закладу вийшло чимало визначних митців, які стали продовжувачами кращих творчих традицій Миколи Лисенка в українській музичній культурі: Кирило Стеценко (1882–1922) – український композитор, хоровий диригент і громадський діяч, який усе своє свідоме життя присвятив збиранню, вивченню та пропаганді української народної пісні, яку він називав душою народу (іл. 28); Левко Ревуцький (1889–1977) – композитор, піаніст, педагог, доктор мистецтвознавства (іл. 29). Клас хорового співу в Музично-драматичній школі, а згодом консерваторії, вів видатний хоровий диригент, композитор, етнограф Олександр Кошиць (1875–1944) (іл. 30).

В історії музичної культури України чільне місце посідає ім'я видатного українського композитора, фольклориста, педагога, хорового диригента Миколи Леонтовича (1877–1921) (іл. 31) – автора оригінальних композицій, створених на основі українських народних пісень, зокрема, перлини народного мелосу, відомого в усьому світі «Щедрика».

29

28

Важливими складовими музичної культури були традиції домашнього музикування та розвиток сфери, включаючи музичні представників магазинів і видавництв Індржишек.

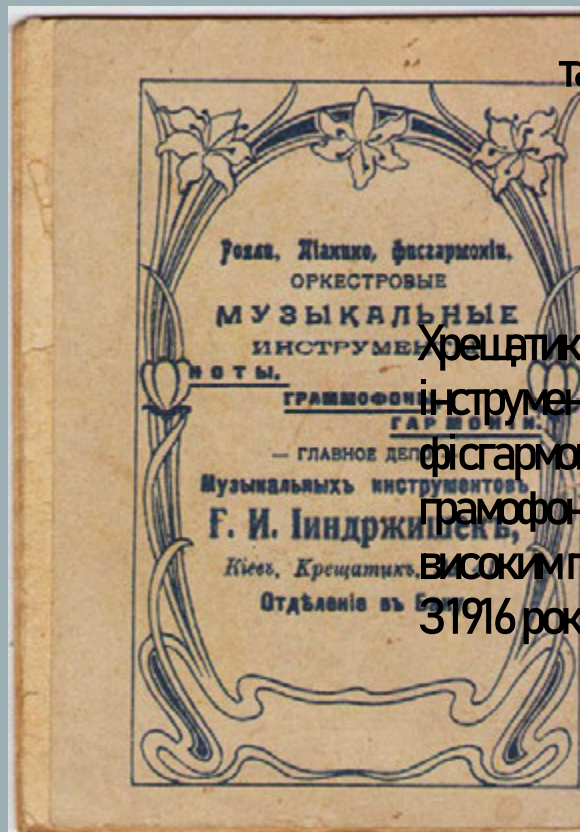
були нотовидавничі магазини. Одним з видатних кийвських власників музичних був Індржих (Генріх-Ігнатій Ігнатійович) (1857–1924) (іл. 32). Чех за походженням, купець

другої гільдії та член Київської міської думи, він був активним учасником культурного

та благодійного життя міста. Найвідоміше його підприємство – «Депо музичних інструментів» – магазин, який містився на Хрещатику в будинку №58 (нині будинок №52, приміщення належить театральному інституту ім. І. Карпенка-Карого).

31909 року магазин Індржишека переїхав за адресою Хрещатик, 41 (іл. 33). У його асортименті були різноманітні інструменти – дешеві духові, балалайки, гармонії, фісгармонії та фортепіано, були фортепіанний, нотний та грамофонний відділи. Товари Індржишека користувалися високим попитом не тільки в Києві, але і в інших містах. 31916 року відділення «Депо» працювало в Баку (іл. 34–36).

34, 35, 36

У Києві успішно діяла книжково-музична фірма, заснована в 1858 році вихідцем із Кракова, талановитим підприємцем Леоном Ідзіковським (1827–1865). Офіційну діяльність торгова фірма, а незабаром і видавництво, розпочала на початку 1859 року. У 1873 році у книгарні було відкрито нотний відділ. Саме нотовидавнича діяльність фірми є унікальною за величезною кількістю видань та якістю нотного репертуару. Наприкінці ХІХ ст. магазин продавав до 600 видань музичних творів, зокрема, українських композиторів М Лисенка, К Стеценка, П Ніщинського, М Леонтовича, а також композиторів світової класики, фортепіанні концерти, інструментальні ансамблі, різноманітні твори для окремих інструментів, камерно-вокальну музику. Чималу частину видавничого репертуару займали твори так званих «легких жанрів», що було зумовлено комерційними потребами фірми. Особливо багато видавали сентиментально-куртуазних творів. Найчисленніша серія «Цыгане в Києве» складалася з 254 видань (іл. 37). Цю серію популярних пісень було видано в нотодрукарні Івана Чколова (власної друкарні фірма не мала). На початку ХХ ст. «Типо-литографія и нотопечатня И И Чколова» була найпотужнішою в Україні, до її послуг зверталися видавництва, організації та приватні особи. Спочатку вона містилася на вулиці Фундуклеївській (нині Богдана Хмельницького), 22, а з 1911 року – у будинку по вулиці Великій Житомирській, 20 (за сучасною нумерацією 20-А) (іл. 38).

38

37

39
40
41

З кінця XIX ст. почали виходити газети, які спеціалізувалися на подіях мистецького життя. Вони інформували читачів про заходи, що мали відбутися найближчим часом. Найвідомішою кийською газетою мистецького спрямування була «Жизнь и искусство», де розміщувалися анонси та відгуки про події, інформація про світові музичні новинки, оголошення про вистави та концерти (іл. 39). У 1908-1916 роках виходила щоденна спеціалізована газета «Киевский театральный курьеръ», де містилися статті з питань мистецтва, музики, програми театральних вистав, новини кінематографа, рецензії, рекламні оголошення, а також лібрето опер та оперет (іл. 40). Видавав газету З. М. Сахнін, який мав невелику друкарню і спеціалізувався на виготовленні афіш та оперних лібрето (іл. 41). З ним конкурував ще один підприємець – С. М. Богуславський, котрий теж почав видавати лібрето, дешевші за ціною іншого формату, з більш стислим текстом (іл. 42-44). Їх продавали біля театру найняті для цього підлітки, коли публіка збиралася на чергову виставу.

Отже, похвалення громадського життя, активний розвиток усіх видів мистецтва кінця XIX – початку XX ст. суттєвим чином вплинули і на музичну атмосферу Києва, концертне життя якого поєднувало як традиційну народну музику, так і академічну. Кожен охочий за своїми потребами, смаками та статками міг проводити своє дозвілля в різних театральномузичних закладах, концертних залах, розважальних парках, кафе-шантанах, відвідування яких стало традицією для киян.

42
43
44

Упорядники: Наталія Будзинська, Андрій Чекановський

Матеріали з колекції Музею історії Десятинної церкви, Музею історії міста Києва та відкритих джерел

https://uk.salvemusic.com.ua/franz-liszt-ferencz-list-biografiya-kompozitora/#google_vignette

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D0%BF%D1%9%D0%BD_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D1%9%D1%80_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%84%D1%84%D0%BE_%D0%A2%D0%B8%D1%82%D1%82%D0%B0

<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

<https://tr.pinterest.com/pin/717479784360022579/>

<https://uain.press/blogs/antonina-nezhdanova-konarochka-z-ukrayini-1266572>

<https://inkyiv.com.ua/2020/09/depo-muzichnikh-instrumentiv/>

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%92%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B5%D0%BC%D1%83%D1%82_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%9%D1%8F_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%9%D0%B2%D0%BD%D0%B0

<https://knmau.com.ua/fotogalereya/>

Дякуємо за перегляд!